

Stanisław Kubiak

Współpraca międzybiblioteczna w Szwecji i pomiędzy krajami skandynawskimi

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Biblioteka 2/38, 42-66

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW KUBIAK

WSPÓŁPRACA MIĘDZYBIBLIOTECZNA W SZWECJI I POMIĘDZY KRAJAMI SKANDYNAWSKIMI

A. UWAGI WSTĘPNE

Problem współpracy międzybibliotecznej nabiera w dzisiejszej dobie coraz większego znaczenia. Nieodzowność współpracy międzybibliotecznej jest określona szybkim postępem myśli ludzkiej. Na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat dokonany się przeobrażenia w sferze nauki i kultury. Jakies dwadzieścia lat temu słowo drukowane nie odgrywało dużej roli, w obecnych czasach nie potrafimy sobie wyobrazić bez słowa drukowanego współczesnego życia. Rozwinęła się specjalizacja nauki, powstały dyscypliny szczegółowe. Na potrzeby różnych środowisk naukowych, jak i szerokiego ogółu społeczeństwa, wśród którego znacznie wzrosło zapotrzebowanie na książkę naukową, ukazują się obecnie setki tysięcy periodyków, nie mówiąc już o dziełach zwartych. Jeżeli np. około sto pięćdziesiąt lat temu biblioteki mogły w zasadzie zgromadzić i przechować bieżącą produkcję wydawniczą krajową, a także poważną część zagranicznej, tak obecnie jest to absolutnie niemożliwe.

Trzeba wziąć pod uwagę, że zmienił się także zakres funkcji bibliotek naukowych. Obok zadań gromadzenia i udostępniania zbiorów, zajmują się one również propagandą czytelnictwa i są ośrodkami pracy naukowej w zakresie bibliotekoznawstwa. Oprócz przysposobienia książki dla potrzeb czytelnika, dzisiejsze biblioteki prowadzą rozległą działalność informacyjno-bibliograficzną, niejednokrotnie w zakresie bardzo wąskiej specjalizacji naukowej. Te dodatkowe elementy funkcjonowania współczesnych bibliotek naukowych są obecnie ogniwem w procesie udostępniania zbiorów, których ilość wzrosła w niebywałym tempie. Dochodzi tutaj jeszcze jeden niezmiernie ważny czynnik. Współczesny, przeciętny czytelnik, a nawet zaawansowany specjalista nie jest w stanie opanować oraz śledzić wydawnictw na bieżąco. Dlatego biblioteki muszą posiadać do swej dyspozycji szeroki aparat informujący czytelników o najnowszych publikacjach. W tym celu np. biblioteki sporządzają ogólne wykazy zawartości czasopism oraz rozbudowują katalogi przedmiotowe.

W ostatnich pięćdziesięciu latach powstało szereg bibliotek specjalnych, które gromadzą wydawnictwa z bardzo wąskich dyscyplin naukowych. Ten proces specjalizacji pogłębia się coraz bardziej. Wreszcie zainteresowania kulturalne i naukowe poszczególnych grup społeczeństwa również ulegają zawężeniu i koncentrują się wokół jakiejś określonej dziedziny wiedzy. Powyższe zmiany odbiły się na specjalizacji bibliotek oraz konieczności ich współpracy.

Kontakty międzynarodowe w sferze osiągnięć naukowych szczególnie w dyscyplinach przyrodniczych i ścisłych są obecnie bardzo rozległe i w praktyce naukowiec jakiegos państwa nie może skutecznie kontynuować swych badań bez stałego śledzenia rozwoju jego dyscypliny naukowej winnych krajach. Wobec tego bardzo ważnym zadaniem naukowych bibliotek jest zapewnienie pracownikom naukowym dostępu do dorobku naukowego nie tylko jednego kraju, ale w miarę możliwości całego świata.

Obserwujemy także tendencje bibliotek do współpracy. Dążenie do koordynacji dotyczą problematyki gromadzenia zbiorów.

Koordinacja międzybiblioteczna ma zastosowanie przede wszystkim w dużych ośrodkach naukowych, gdzie funkcjonuje co najmniej kilka bibliotek¹. W niektórych krajach objęła ona swoim zasięgiem kilka ośrodków naukowych, a np. w państwach skandynawskich są już zaawansowane dyskusje nad współpracą bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów w skali międzypaństwowej.

Pewne elementy współpracy międzynarodowej w zakresie informacji bibliograficznej istnieją już dawno. Były to i są do dzisiaj wydawane przez poszczególne państwa bibliografie narodowe informujące na bieżąco o najnowszyc^h publikacjach, jakie się ukazały w danym kraju. Z punktu widzenia informacji bibliograficznej jest to niezmiernie ważny element w kontaktach międzynarodowych. To jednak nie wyczerpuje całości problematyki. Ważnym bowiem czynnikiem współpracy jest określenie miejsca, w jakim dana publikacja została przechowana. W tym zakresie najbardziej zaawansowanym krajem jest Szwecja, gdzie od 1886 r. ukazuje się katalog, w którym są rejestrowane wszystkie nabytki zagraniczne większych bibliotek naukowych Szwecji. Winnych krajach, np. w Holandii istnieje centralny katalog kartkowy, który stwarza możliwość szybkiej i sprawnej informacji w granicach kraju, a także przy jego pomocy można udzielać informacji placówkom zagranicznym o bibliotecznych zasobach w Holandii².

Szybki wzrost produkcji wydawniczej, postęp naukowy i kulturalny społeczeństw, specjalizacja w ramach poszczególnych dziedzin wiedzy ludzkiej oraz poczynione przez biblioteki doświadczenia w zakresie współpracy, stwarzają w obecnej dobie możliwości usprawnienia funkcjonowania sieci bibliotecznej w poszczególnych krajach.

Współpraca międzybiblioteczna obejmuje swoim zasięgiem kilka podstawowych zagadnień, które decydują o właściwym funkcjonowaniu poszczególnych bibliotek wzgl. sieci bibliotecznych.

Spośród całego szeregu zagadnień współpracy międzybibliotecznej na pierwsze miejsce wysuwa się kwestia gromadzenia zbiorów. Dzisiejsze biblioteki naukowe, funkcjonujące w dużych środowiskach naukowo-kulturalnych, zapewniają

czytelnikowi jak największą ilość publikacji krajowych i zagranicznych. Realizacja tego zadania jest możliwa pod warunkiem ścisłego określenia pól gromadzenia zbiorów w poszczególnych bibliotekach.

Drugim istotnym elementem współpracy międzybibliotecznej jest informacja bibliograficzna w której bratyby udział wszystkie biblioteki. W tym względzie dużą rolę mogą spełniać wykazy nabytków bieżących, które powinny wydawać wszystkie biblioteki i sukcesywnie dostarczać je innym. Dotyczy to wyłącznie publikacji zagranicznych. Wykazy takie spełniają dużą rolę w wzajemnym informowaniu o nabytkach, co pomaga także w polityce gromadzenia zbiorów. Idealem byłoby wydawanie obok tego ogólnokrajowych katalogów akcesyjnych dla nabytków zagranicznych, pod warunkiem, że byłyby one drukowane na bieżąco i bez opóźnień. W większych środowiskach naukowych powinny także powstawać centralne katalogi kartkowe, ułożone rzeczowo, według przyjętych w danym państwie norm klasyfikacyjnych. Ważną rolę w zakresie informacji spełniają drukowane katalogi zbiorów specjalnych takich jak np.: inkunabułów, starych druków, zbiorów kartograficznych itp. Jest oczywiście o wiele lepiej, gdy dla danej grupy zbiorów specjalnych ukazuje się wspólny katalog uwzględniający zasoby wszystkich bibliotek danego środowiska lub kraju.

Trzecim elementem koordynacji międzybibliotecznej jest udostępnianie zbiorów. W tym względzie winna istnieć możliwie sprawna obsługa, dysponująca środkami technicznymi, zapewniającymi dostarczanie dzieł zamówionych przez czytelników miejscowych i zamiejscowych w możliwie jak najkrótszym terminie. Poszczególne biblioteki mogłyby prowadzić pouczające obserwacje i zbierać nawet dane ankietowe, które po skrupulatnym opracowaniu usprawiłyby udostępnianie książki oraz propagandę czytelnictwa, która w współczesnej dobie odgrywa coraz to większą rolę w funkcji społecznej sieci bibliotek.

Do zakresu treściowego współpracy bibliotek może i powinno wchodzić szereg innych ważnych zagadnień: centralne opracowywanie nabytków, nawet w skali krajowej, troska o właściwe magazynowanie i konserwowanie zbiorów, ustalanie ogólnych planów prac badawczo-naukowych, które w odniesieniu do problemów bibliograficznych wymagają kompleksowych poczynań.

Problem współpracy międzybibliotecznej jest niezmiernie ważnym i aktualnym zagadnieniem w polskim systemie bibliotecznym. Z tego też względu doświadczenia lub też pierwsze próby albo dyskusje, poczynione na ten temat przez inne kraje, mogą zainteresować polskich bibliotekarzy.

B. WSPÓŁPRACA MIĘDZYBIBLIOTECZNA W SZTOKHOLMIE

W Sztokholmie znajduje się największa ilość bibliotek różnego typu w zestawieniu z wszystkimi innymi miastami Szwecji. Wynika to w poważnym stopniu ze struktury i rozmieszczenia obiektów przemysłowych, kulturalnych i administracyjnych w tym kraju. Jeśli zważymy, że Szwecja liczy 7 260 100 mieszkańców, a ponad 850 000 Szwedów mieszka w stolicy (dane z 1955 r.), to nie może nikogo dziwić fakt skoncentrowania życia naukowego i kulturalnego w Sztokholmie. Stąd też problem skoordynowania działalności sieci bibliotecznej w tak dużym ośrodku naukowo-kulturalnym nabiera szczególnego znaczenia. Przedyskutowania wymagały trzy podstawowe kwestie: ustalanie ogólnego zakresu pól gromadzenia zbiorów, usprawnienie udostępnienia książek w ramach współpracy międzybibliotecznej, informacja o nabytkach oraz magazynowanie powiększających się w szybkim tempie księgozbiorów. Cały szereg bieżących zagadnień wymagał nadto natychmiastowych rozwiązań, inne natomiast problemy miały być rozstrzygane w ramach stałej współpracy¹.

Współpracę międzybiblioteczną w Sztokholmie podjęto z inicjatywy biblioteki królewskiej w 1947 r. W pierwszym etapie do współpracy przystąpiły biblioteki typu humanistycznego. W 1949 r. do komisji międzybibliotecznej zgłosiły swój akces inne biblioteki naukowe w Sztokholmie. Komisja, jako organ stały, koordynująca współpracę biblioteczną ukonstytuowała się 3 XI 1949 r.

W Sztokholmie działa około 78 większych bibliotek naukowych, które są finansowane bądź to przez państwo, władze katedralne, związki monopolistyczne, bądź też przez osoby prywatne. Ilość natomiast wszystkich bibliotek publicznych, szkolnych, prywatnych właścicieli fabryk i monopolii z naukowymi łącznie sięga liczby około 250. Większość jednak tych bibliotek w życiu naukowym i kulturalnym Sztokholmu nie odgrywa większej roli. Na uwagę zasługuje 78 bibliotek, w których liczba zbiorów waha się przeciętnie od 4. 000 do 1.000 000 vol. Z ogólnej liczby 78 większych bibliotek naukowych w Sztokholmie, akces do współpracy zgłosiło 29 bibliotek².

W skład komisji wchodzi następujące biblioteki sztokholmskie:

1. Kungl. Biblioteket. Jest to szwedzka biblioteka narodowa. Poza tym w dziedzinie wydawnictw zagranicznych i krajowych z zakresu nauk humanistycznych i prawniczych, biblioteka ta spełnia funkcje biblioteki uniwersyteckiej w Sztokholmie. W bibliotece królewskiej znajduje się, jako jej składowa część szwedzki instytut bibliograficzny, który pracuje w dwóch sekcjach (a. bibliografii narodowej oraz b. katalogu akcesyjnego książek zagranicznych).

2. Kungl. Akademiens för de fria konsterna bibliotek. Biblioteka ta istnieje od 1777 roku. Gromadzi opracowania z zakresu historii sztuki oraz reprodukcje plastyczne.

3. Arbetarrörelsen arkiv. Biblioteka ta istnieje od 1902 r. Posiada w swoich zbiorach około 80 000 vol. specjalistycznej literatury z zakresu problematyki szwedzkiego i międzynarodowego ruchu robotniczego (historia ruchu robotniczego, teoria i praktyka budownictwa socjalistycznego oraz zagadnienia płac robotniczych).

4. Armestabens bibliotek. Istnieje ona od 1873 r. Biblioteka ta posiada w swoich zbiorach około 70.000 vol. jednostek wydawniczych z zakresu zagadnień wojny na morzu, lądzie i powietrzu, taktyki natarcia i obrony oraz organizacji zaplecza. Poza publikacjami biblioteka gromadzi także materiały archiwalne. Dostępna jest dla wojskowych.

5. Kungl. Framaceutiska institutets bibliotek. Istnieje od 1837 r. Zbiory tej biblioteki liczą około 25.000 vol. dzieł zwartych i ciągłych z zakresu farmakologii, chemii, botaniki i mikrobiologii.

6. Flygledningens bibliotek. Została założona w 1926 r., przeznaczona dla sztabu lotnictwa szwedzkiego. Znajduje się tam około 13.000 vol. zbiorów, dotyczących strategii i taktyki walki powietrznej, historii lotniczej oraz organizacji i techniki obrony przeciwlotniczej.

7. Centralpoststyrelsens bibliotek. Istnieje ona od 1910 r. Zbiory biblioteki liczą około 25.000 vol. i w zasadzie dotyczą kwestii ściśle fachowych związanych z organizacją i funkcjonowaniem poczty. Ponadto instytucja ta otrzymuje bieżąco 115 tytułów czasopism zagranicznych.

8. Handelshögskolans bibliotek. Działalność jej datuje się od 1909 r. Specjalizacja tej biblioteki obejmuje zagadnienia ekonomii narodowej, ekonomiki przedsiębiorstw, geografii ekonomicznej oraz prawa. Księgozbiór wynosi około 90.000 vol. Na bieżąco wpływa tam 538 tytułów czasopism zagranicznych.

9. Kungl. Järnvägstyrelsens bibliotek. Została założona w 1890 r. a przeorganizowana w 1912 r. W pierwszym etapie swego istnienia była to mała biblioteka, przeznaczona wyłącznie dla pracowników dykcji kolei żelaznych w Sztokholmie. Z biegiem czasu jednak poszerzał się zakres zbiorów. Obecnie jest to jedyna swego rodzaju specjalistyczna biblioteka w Szwecji, licząca około 60.000 vol. dzieł zwartych i ciągłych oraz kompletująca piśmiennictwo z zakresu: techniki, komunikacji, ekonomiki oraz statystyki.

10. Kungl. Karolinska (mediko - kirurgiiska) institutets bibliotek. Działa ona od 1810 r. Specjalizuje się w gromadzeniu zbiorów z zakresu: bakteriologii, bioche-

mii, chemii medycznej, farmakologii i fizjologii. W zbiorach swych posiada około 110.000 vol. dzieł, 195.000 jednostek pism miniaturowych oraz 315 vol. rękopisów. Biblioteka medyczna – chirurgiczna posiada charakter prezentyjny⁶.

11. Kooperativa forbundets bibliotek och arkiv. Placówka ta powstała w 1927 r. W zbiorach swych posiada około 42.000 vol. dzieł, zwartych i ciągłych oraz 6.000 metrów bieżących póltek materiałów archiwalnych. Gromadzi piśmiennictwo dotyczące problematyki spółdzielczości, ekonomii i spraw socjalnych. Biblioteka ta nie wypożycza książek do domu, a udostępnia je poza swój teren jedynie w ramach wypożyczania międzybibliotecznego instytucjom⁷.

12. Kungl. Landbruksakademiens bibliotek. Placówka ta została założona w 1811 r. Zainteresowanie tej biblioteki jeśli chodzi o gromadzenie koncentruje się wokół zagadnień budownictwa wiejskiego, ekonomiki rolnictwa oraz hodowli. Księgozbiór wynosi około 75 000 vol., a bieżąco otrzymuje 520 tytułów czasopism ściśle fachowych.

13. Marinstabes bibliotek. Istnienie biblioteki datuje się od 1884 r. Jej księgozbiór liczy około 35 000 vol. dzieł z zakresu sztuki wojny morskiej, historii wojen morskich oraz budownictwa okrętów wojennych. Biblioteka otrzymuje 107 tytułów bieżących czasopism.

14. Musikaliska akademiens bibliotek. Zorganizowano ją w 1771 r. W zbiorach swych posiada około 30 000 vol. książek, 550 000 jednostek nut, 20 200 rękopisów, 15 000 listów. Ponadto bieżąco wpływa tam 128 tytułów czasopism. Specjalnością biblioteki akademii muzycznej jest kompletowanie muzykaliów szwedzkich oraz zagranicznych.

15. Nationalmusei bibliotek. Powołano ją do życia w 1867 r. Zbiory tej biblioteki, liczące obecnie około 69 000 vol., dotyczą zagadnień muzealnictwa. Znajduje się tam prawie komplet katalogów zagranicznych akcji. Na bieżąco wpływa 130 tytułów fachowych czasopism.

16. Nordiska museet bibliotek. Została ona założona w 1800 r. Księgozbiór wynosi około 120 000 vol. dzieł. Biblioteka ta specjalizuje się w zagadnieniach topografii północy, folklorze i sztuce oraz w krajowych i zagranicznych publikacjach, dotyczących ludów północy.

17. Kungl. Patent – och registreringsverkets bibliotek. Istnieje ona od 1885 r. W zbiorach tej biblioteki znajduje się około 100 000 vol. dzieł zwartych, 16 000 vol. czasopism, dotyczących problematyki patentów. Specjalizacja biblioteki koncentruje się wokół problematyki technologii, przyrody i wynalazczości. Szczególne miejsce w zbiorach zajmują katalogi firmowe i reklamowe. Biblioteka otrzymuje bieżąco 400 tytułów czasopism fachowych.

18. Pedagogiska bibliotek. Została założona w 1885 r. Liczy około 10 000 vol. dzieł z zakresu wychowania, psychologii oraz metodyki i systematyki nauczania. Biblioteka otrzymuje 288 tytułów czasopism bieżących, w tym 202 zagranicznych.

19. Riksdagsbibliotek. Działalność swą rozpoczęła w 1851 r. Obecnie posiada ponad 250 000 vol. dzieł. W księgozbiórze gromadzi się specjalnie wszystkie stenogramy parlamentarne, także zagraniczne, publikacje, dotyczące organizacji samorządowej, władz państwowych, a także historii i ekonomii. Biblioteka otrzymuje na bieżąco 650 tytułów czasopism¹.

20. Skogsbiblioteket. Biblioteka Wyższej Szkoły Leśnictwa oraz Państwowego Instytutu Badawczego Leśnictwa, powstała w 1918 r. Obecnie w jej zbiorach znajduje się około 58 000 vol. dzieł piśmiennictwa fachowego. Należy do rzędu bibliotek specjalnych, która gromadzi publikacje dotyczące zagadnień leśnictwa światowego.

21. Socialvetenskapliga bibliotek. Powołana do życia w 1932 r. posiada obecnie ponad 52 000 vol. dzieł. Księgozbiór obejmuje treściowo problematykę ekonomii politycznej, wiedzy o państwie, socjologii i statystyki. Bieżąco wpływa 225 tytułów fachowych czasopism. Biblioteka udostępnia swe zbiory na miejscu, głównie słuchaczom uniwersytetu i instytutu socjalnego.

22. Stockholms högskolas humanistiska bibliotek. Założona w 1922 r. biblioteka wyższej szkoły humanistycznej. Od I VII 1960 r. szkoła ta została przekształcona w uniwersytet państwowy, posiada w swoich zbiorach około 130 000 vol. dzieł. Pomieszczenie znajduje w oddzielnym gmachu, z tym jednak, że usytuowano tam także katedry wydziału humanistycznego. Dlatego też biblioteka jest podzielona na następujące biblioteki seminaryjne: historii, historii literatury, religioznawstwa, językoznawstwa skandynawskiego, germanistyki, romanistyki i teorii filozofii. Wpływa tam bieżąco ponad 700 tytułów czasopism².

23. Stockholms stadsarkiv bibliotek. Istnieje jej datuje się od 1930 r. Biblioteka ta przejęła zbiory biblioteki magistrackiej, która działała od 1900 r. Obecnie w księgozbiórze znajduje się ponad 60 000 vol. dzieł z zakresu historii Szwecji ze szczególnym uwzględnieniem dziejów miast i biografii szwedzkich. Biblioteka ta posiada charakter prezencyjny.

24. Svenska akademins Nobelbibliotek. Powołana do życia w 1901 r. W zbiorach swych biblioteka ta posiada ponad 110 000 vol. dzieł. Bieżąco wpływa tam 130 tytułów czasopism. Biblioteka specjalizuje się w gromadzeniu zagranicznej literatury pięknej oraz historii literatury.

25. Tandläkarhögskolans bibliotek. Placówka ta powstała w 1930 r. Księgozbiór liczy ponad 5.000 vol. dzieł z zakresu odontologii. Nadto abonuje 73 tytuły bieżących czasopism. Biblioteka jest dostępna tylko dla studentów wyższej szkoły stomatologicznej.

26. Tekniska högskolans bibliotek. Istnieje ona od 1826 r. Obsługuje ona wyższą szkołę techniczną, a równocześnie stanowi centralną bibliotekę techniczną w Sztokholmie. Biblioteka ta gromadzi publikacje szwedzkie i zagraniczne z zakresu techniki i architektury. W zbiorach swych posiada ponad 160 000 vol. dzieł oraz abonuje bieżąco 3.780 tytułów czasopism.

27. Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek. Biblioteka ta została zorganizowana w 1739 r. Jej księgozbiór liczy ponad 200.000 vol. dzieł, ponadto 300.000 jednostek wydawnictw miniaturowych oraz 5.000 vol. rękopisów. Znajdują się tam m.in. cenne listy Berzeliusa, Linne'go, rękopisy szwedzkie podworskie. W gromadzeniu księgozbioru biblioteka królewska akademii nauk przyrodniczych specjalizuje się w dyscyplinach przyrodniczych. Biblioteka ta otrzymuje około 3550 tytułów czasopism.

28. Kungl. Veterinärhögskolans bibliotek. Biblioteka Wyższej Szkoły Weterynaryjnej powstała w 1821 r. Księgozbiór liczy ponad 80.000 vol. dzieł i obejmuje piśmiennictwo z zakresu weterynarii. Nadto wpływa tam na bieżąco 450 tytułów fachowych periodyków szwedzkich i zagranicznych.

29. Kungl. Vetterhets - historie - och antiguitets - akademiens bibliotek. Placówka ta powstała w 1822 r. jako specjalistyczna biblioteka numizmatyczna. W następnych latach powiększyła swe zbiory o inne dyscypliny. Obecnie posiada ponad 150.000 vol. dzieł z zakresu prehistorii, archeologii, mediewistyki, numizmatyki, sztuki starożytnej oraz topografii szwedzkiej.

Powyższy rejestr podstawowych bibliotek w Sztokholmie, które wchodziły w skład komisji międzybibliotecznej wskazuje, że profile księgozbiorów w tych placówkach kształtowały się przez dłuższy okres czasu. Lecz już przed 1947 r., zanim ukonstytuowała się komisja nastąpiła dość daleko posunięta specjalizacja poszczególnych bibliotek. Jedynie pomiędzy kilkoma bibliotekami zachodziła zbieżność w polityce gromadzenia, co zresztą istnieje do dnia dzisiejszego i nie stanowi dla komisji jakiegoś zasadniczego problemu. Już bowiem od wielu dziesiątek lat występowało zjawisko pewnego tylko pokrywania się zainteresowań poszczególnych bibliotek w gromadzeniu zbiorów i nie było także większej ilości bibliotek o identycznych zainteresowaniach. Stąd też komisja międzybiblioteczna w Sztokholmie nie kładzie obecnie nacisku na problem określenia granic tematycznych dla księgozbiorów poszczególnych bibliotek. Można powiedzieć, że biblioteki, które zgłosiły swój akces do komisji posiadały już w tym momencie bardzo wyspecjalizowane zbiory. Komisja zwraca jedynie uwagę, aby biblioteki o wyspecjalizowanym księgozbiorze kompletowały na bieżąco najpełniejszy wybór publikacji szczególnie zagranicznych. W ramach kooperacji inne biblioteki starają się o to,

aby w jednej z nich kompletowano dzieła z wybranej specjalności. Natomiast wszystkie biblioteki zaopatrują się w identyczne publikacje, o ile to jest niezbędne dla zapewnienia normalnej i szybkiej obsługi czytelnika.

Współpraca bibliotek danego środowiska naukowego w Szwecji nie posiada jeszcze tradycji i ustalonych form. Inne ośrodki w tym kraju, szczególnie zaś Göteborg, który posiada wszelkie ku temu warunki, nie podjęły jeszcze inicjatywy swych kolegów ze Sztokholmu.

Do komisji międzybibliotecznej w Sztokholmie wchodzi dyrektorzy i kierownicy tych bibliotek, które wyraziły zgodę na współpracę. Ze swego grona wybierają oni przewodniczącego, którym zostaje dyrektor biblioteki królewskiej oraz sekretarza komisji, którym jest także pracownik tejże instytucji. Obecnie przewodniczącym jest dr U. Willers, a sekretarzem dr L. Tynnel, kierownik działu centralnego katalogowania w bibliotece królewskiej. Do zadań tych dwóch osób należy koordynowanie na bieżąco współpracy bibliotek oraz ustalanie programu posiedzeń, a także zabieganie o realizację uchwał, podjętych na plenarnych zebraniach. Posiedzenia komisji odbywają się przeważnie trzy razy w roku.

Wyrazem zgodnej współpracy bibliotek w ramach komisji było wyjście przewodnika po bibliotekach w Sztokholmie, który w sposób zwięzły i ścisły informuje o ilości bibliotek, jakości zbiorów, warunkach udostępniania oraz wskazuje na szczególnie cenne nabytki przechowywane w poszczególnych placówkach²⁰.

Innym problemem, który koncentruje uwagę większych bibliotek w Sztokholmie jest zagadnienie magazynowania i konserwowania zbiorów, których ilość wzrasta z każdym rokiem w niebywałym tempie. Kwestia ta jest niezmiernie aktualna w światowym bibliotekarstwie w ogóle. Wielkie miasta, w których są skoncentrowane przeważnie ośrodki naukowo-kulturalne, mają poważne kłopoty z kontynuowaniem rozbudowy tych obiektów, czego wymaga życie, ze względu na „ścisk architektoniczny” w centralnych punktach miast. Stąd też każda ze starych instytucji, w tym głównie biblioteki, mają obecnie do wyboru dwie alternatywy. Mianowicie albo opuścić stare miejsce, do którego niejako przyrosły nie tylko od strony urbanistycznej, ale głównie socjologicznego i kulturowego oddziaływania i znaleźć pomieszczenia w nowych gmachach, budowanych według najnowocześniejszych wymagań elewacji zewnętrznej i wyposażenia wewnątrz, lecz niestety przeważnie na peryferiach miast. Drugą alternatywą polega na pozostaniu na starym miejscu i stosowaniu różnych półśrodków jeśli chodzi o rozbudowę. Jak wynika z danych, w skali światowej wiele bibliotek jest skłonnych wybrać raczej drugą alternatywę, wychodząc z założenia, że wypchnięcie na peryferie miast zmniejszyło by automatycznie zakres oddziaływania społecznego.

W związku z powyższym dla bibliotek naukowych dużych ośrodków wyłania się w obecnej sytuacji problem centralnego magazynowania niektórych partii zbiorów. Komisja międzybiblioteczna w Sztokholmie poświęciła temu problemowi dużo uwagi. Po zebraniu konkretnych materiałów i opracowaniu wstępnych założeń, komisja przekonała kompetentne czynniki o celowości budowy wspólnego magazynu. W rezultacie podjęto już decyzję, którą popierają władze państwowe o budowie centralnego magazynu w miejscowości Bålsta, leżącej pięćdziesiąt km. w kierunku zach. półn. od Sztokholmu. Bålsta jest położona w takiej samej odległości od Uppsali, lecz w kierunku południowo-zachodnim. W magazynie tym znajdą pomieszczenie przede wszystkim stare roczniki gazet i czasopism oraz mniej poczytane partie, księgozbiorów bibliotek Sztokholmu i Uppsali. Będzie to nowoczesny magazyn, obliczony w pierwszym etapie na około 2.000.000 vol., z możliwością do budowy w każdej chwili dowolnej ilości kubatury. Będzie posiadał wzmocnione partie suterenowe odpowiednio zabezpieczone dla cenniejszych zbiorów. Nie przedyskutowano jeszcze wszystkich szczegółów, związanych z funkcjonowaniem centralnego magazynu. W każdym razie, jeśli chodzi o gazety i czasopisma, to ich opisy katalogowe pozostaną w centralnych katalogach poszczególnych bibliotek. Każda biblioteka natomiast, oddająca do centralnego magazynu wydawnictwa zwarte lub ciągłe będzie musiała do każdego dołączyć po dwie katalogowe karty z pełnym opisem; zostaną one włączone do centralnego katalogu alfabetycznego oraz akcesyjnego. Katalog akcesyjny będzie równocześnie odzwierciedleniem topograficznego ustawienia tych jednostek w magazynie.

Każda wpływająca jednostka otrzyma numer, który równocześnie wpisze się na karcie katalogowej w katalogu alfabetycznym i akcesyjnym. Nadto każda karta katalogowa będzie oznaczona symbolem biblioteki macierzystej. W ten sposób do każdej zdeponowanej pozycji dotrze się oraz zidentyfikuje w razie potrzeby jej biblioteczną przynależność. Czasopism nie będzie się w zasadzie wypożyczało, z centralnego magazynu. Poszczególne biblioteki zanim przekażą tego rodzaju wydawnictwa do magazynu centralnego podejmą akcje znikrofilmowania czasopism i w takiej postaci zostaną udostępnione czytelnikom. Nie będzie to jednak „szelazna reguła”. Inne wydawnictwa będą zdeponowane w centralnym magazynie na tej samej zasadzie, co druki ciągłe. Postanowiono udostępnić wydawnictwa zwarte. Zamówić je będzie można w bibliotece macierzystej, a na drugi dzień za pośrednictwem zmotoryzowanych środków transportowych zamówiona książka znajdzie się w czytelni danej biblioteki.

Pomysł komisji międzybibliotecznej w Sztokholmie nie jest bynajmniej nowy. W taki właśnie sposób próbują rozwiązywać trudności lokalowe w wielkich stoczonych miastach biblioteki naukowe szeregu krajów. Również z naszego, polskie-

go punktu widzenia, jest to problem istotny i ważny. Wielokrotnie bowiem wydajemy poważne środki finansowe na budowę monumentalnych gmachów bibliotecznych, zamiast pójść, tam gdzie jest to możliwe, wskazaną wyżej drogą i budować w większych ośrodkach naukowych magazyny-giganty, usytuowane poza miastem, w których kilka bibliotek składałoby mniej poczytalne druki. Wydaje się, że w przyszłości w takim właśnie kierunku można będzie jedynie rozwiązywać problemy budownictwa bibliotecznego.

C. NIEKTÓRE FORMY MIĘDZYMIASTOWEJ WSPÓŁPRACY BIBLIOTEK W SZWECJI

Na wstępie odnotujemy jedno charakterystyczne zjawisko, występujące w szerokiej skali w szwedzkim systemie bibliotecznym. Obok bibliotek naukowych, funkcjonuje tam rozgąszczona sieć bibliotek publicznych (Folkbibliotek). Niektóre z nich posiadają poważne zbiory naukowe, między innymi rękopisy, starodruki itp. Biblioteki publiczne nie współpracują z naukowymi w zakresie gromadzenia zbiorów. Wynika to w pewnej mierze z tego, że oba rodzaje bibliotek są finansowane przez różne nadrzędne instancje. Stąd też biblioteki publiczne, otrzymując np. finanse od władz miejskich, prowadzą swoją własną politykę, nie licząc się z linią kompletowania zbiorów w bibliotekach naukowych. Biblioteki publiczne posiadają odrębne władze zwierzchnie, a ich pracownicy są zrzeszeni w innych związkach zawodowych bibliotekarzy.

Biblioteki powszechne w Szwecji są skłonne o wiele szybciej wprowadzać u siebie nowatorskie metody pracy, aniżeli stare biblioteki naukowe. Znamienne także jest i to, że pewne elementy skoordynowanego działania całej sieci bibliotek, w granicach Szwecji, biblioteki naukowe przejęły właśnie od publicznych. Np. w 1951 r. w Lundzie powstała instytucja pod nazwą: Bibliotekstjänst, obsługująca biblioteki publiczne. Jest to instytucja o charakterze spółki akcyjnej, podlegała powszechnemu stowarzyszeniu bibliotekarzy szwedzkich. Służba biblioteczna w Lundzie obok wydania szeregu czasopism i bardzo pożytecznych informatorów podjęła się druku kart katalogowych dla wszystkich druków szwedzkich. Przeznaczone one są oczywiście za odpłatnością dla całej sieci bibliotek publicznych na terenie Szwecji.

Tę niezmiernie pożyteczną metodę, zastosowaną przez służbę biblioteczną, w Lundzie, zaopatrującą odpłatnie biblioteki publiczne w druki katalogowe, przejęły później również biblioteki naukowe. W warunkach szwedzkich podjęcie kroków zmierzających do koordynacji międzybibliotecznej w skali krajowej, nie było wcale łatwym problemem. Aby wprowadzić współpracę bibliotek naukowych w za-

kresie centralnego zaopatrywania się w karty katalogowe z pełnym opisem, chociażby dla druków szwedzkich, należało w pierw ujednoczyć format kart katalogowych stosowanych w różnych bibliotekach oraz zasady katalogowania i klasyfikowania dzieł.

Podstawowe biblioteki naukowe w Szwecji, takie jak królewska w Sztokholmie, uniwersytecka w Uppsali, Lundzie i Göteborgu, posiadały do 1958 r. różne formaty stosowanych kart katalogowych lub posiadały najprzeróżniejsze sposoby klasyfikowania dzieł albo też, jak np. w Uppsali nie posiadały w ogóle katalogów systematycznych.

Dyskusję na temat centralnego katalogowania druków szwedzkich dla bibliotek naukowych podjęto w 1955 r. Rok później zostały wydane przepisy dotyczące ujednoczonego systemu katalogowania alfabetycznego oraz klasyfikowania książek. Wydał je instytut bibliograficzny przy bibliotece królewskiej w Sztokholmie. Warto zaznaczyć, że przepisy katalogowania zawarte w powyższej publikacji nie są jeszcze dzisiaj stosowane przez wszystkie biblioteki szwedzkie. Zostały one jednak wprowadzone w tych bibliotekach, które zgodziły się i zostały objęte akcją centralnego katalogowania druków szwedzkich. Omawiana instrukcja składa się z 67 paragrafów, które zawierają opis metod katalogowania alfabetycznego z podaniem przykładów. Instrukcja idzie po linii stosowania skrótów i uproszczonych opisów katalogowych. Kładzie się silny akcent na uwypuklenie nazwisk autorów do katalogu alfabetycznego; nie zawsze zaleca się podawanie całości tytułów w kartach dodatkowych o ile się takie stosuje. Nie poleja się w zasadzie ilości stron dla danego dzieła. Instrukcja kładzie duży nacisk na konieczność rozwiązywania i identyfikowania nazwisk autorów o ile zachodzą skróty lub anonimy. Instrukcja daje stosunkowo dużą swobodę w zakresie stosowania transkrypcji; można katalogować w brzmieniu i pisowni, zastosowanej na karcie tytułowej dzieła i istnieje dopuszczalność przeprowadzenia transkrypcji. Katalogowanie nie powinno zajmować wiele czasu; należy stosować wszelkie możliwe skróty i upraszczać system opracowania wpływów bibliotecznych. Karty katalogowe bowiem, opracowane w ten sposób, stanowią dostateczną orientację dla czytelnika w poszukiwaniu materiałów.

Najistotniejszym elementem w zaprowadzeniu systemu centralnego katalogowania była konieczność ustalenia jednolitego schematu do katalogu rzeczowego. Pierwszą jego wersją, która została zaakceptowana i przyjęta, sformułowano w 1956 r. Schemat ten przedstawia się:

- A. — Bok — och Biblioteksväsen
- B. — Aktnant och Blandat
- C. — Religion

- D. – Filosofi och Psychologi
- E. – Uppfostron och Undervisning
- F. – Språkvetenskap
- G. – Litteraturhistoria
- H. – Skönhistoria
- I. – Konst, Musik, Teater och Film
- J. – Arkeologi
- K. – Historia
 - K. Historia: allm skolböcker
 - K5. Tiden efter 1914
 - Kb. Nordens historia: allm.
 - Kc. Sveriges historia
 - Kcx. Svenskar i utlandet
 - Kd. Nordens (utom Sverige) historia
 - Ke. Englands historia
 - Kg. Hollands och Belgiens historia
 - Kh. Schweiz historia
 - Ki. Italiens historia
 - Kj. Frankrikes historia
 - Kk. Spaniens historia
 - Kl. Portugals historia
 - Km. Osteuropas historia
 - Kn. Balkanländernas historia
 - Ko. Asiens historia
 - Koaf. Judernas historia
 - Kp. Afrikas historia
 - Kq. Amerikas historia
 - Ks. Australiens och Oceaniens historia
 - Kt. Kulturhistoria
 - Kv. Ekonomik historia
 - Ky. Historiska hjälpvvetenskaper (dip, tomatik, heraldik, numizmatik)
- L. – Biografi med Genealogi
- M. – Etnografi och Folklivsforskning
- N. – Geografi
- O. – Samhalls och Rättsvetenskap
- P. – Teknik, Industri och Kommunikationer
- Q. – Ekonomi och Näringsväsen
- R. – Gymnastik, Sport, Lek och Spel

- S. — Krigsväsen
- T. — Matematik
- U. — Naturvetenskap
- V. — Medicin
- X. — Musikalier

W 1957 r. zapadła decyzja rządowa o wprowadzeniu systemu centralnego katalogowania dla bibliotek naukowych w Szwecji. W zasadzie akcją tą zostały objęte te biblioteki, które otrzymują egz. obowiązkowy w celach jego archiwizowania. Są to następujące biblioteki: biblioteka królewska w Sztokholmie, biblioteki uniwersyteckie w Uppsali, Lundzie, Göteborgu oraz biblioteka naukowa w Umeå, która jest załączkiem biblioteki uniwersyteckiej w tym mieście.

Dział centralnego katalogowania mieści się w instytucie bibliograficznym, jako części biblioteki królewskiej w Sztokholmie. W dziale katalogowania centralnego pracuje 8 osób, z czego 5 pracowników, to siły techniczne, a wykształceniem średnim lub podstawowym. Kierownikiem jest dr L. Tynnel, który przy pomocy dwóch jeszcze pracowników wykonuje zasadnicze czynności katalogowania alfabetycznego. Prace, które wymagają dużo czasu, wykonują siły techniczne. Do zakresu ich czynności należy m.in. przepisywanie wstępnych opisu katalogowania na matrycę, które po skontrolowaniu docierają do powielalni, wyposażonej w nowoczesny sprzęt techniczny.

Dział centralnego katalogowania instytutu bibliograficznego jest równocześnie oddziałem wpływów szwedzkich w bibliotece królewskiej. Jest to niewątpliwie uproszczony i ekonomiczny system organizacyjny.

Nasuwa się teraz pytanie, czy centralne katalogowanie dla paru dużych bibliotek nie wstrzymuje procesu udostępniania czytelnikowi najnowszych druków szwedzkich. Otóż w tym względzie istnieje wśród bibliotek jakieś ogólne nastawienie. W zasadzie nie spieszą się one i nie przejmują, czy i kiedy najnowsze wydawnictwa dotrą do czytelnika. Ale mimo takiego ogólnego nastawienia, centralne katalogowanie przyspiesza przysposobienie biblioteczne druków.

Jak powiedziano wyżej, w karty katalogowe, drukowane centralnie zaopatrują się biblioteki, objęte prawem pobierania i archiwizowania egzemplarza obowiązkowego. Jeśli chodzi o dostarczanie wytypowanym bibliotekom egzemplarza obowiązkowego, w Szwecji istnieją pewne trudności. Polegają one na tym, że poszczególni wydawcy wysyłają swoje nakłady wyznaczonym bibliotekom w odstępach kwartalnych, półrocznych a nawet rocznych. Stąd też omawiane biblioteki muszą nieraz czekać cały rok zanim wpłynę do ich zbiorów nowa publikacja, dostarczana w ramach prawa o egzemplarzu obowiązkowym. W tak nieregularnym dostarczaniu egzemplarza obowiązkowego kilku bibliotekom, wydawcy mają być może swój

własny interes. Jednak, jak wykazało życie, zależy im bardzo na szybkim dostarczeniu okazowych egzemplarzy swoich nakładów do instytutu bibliograficznego przy bibliotece królewskiej, który pod redakcją dr S. Linquist'a wydaje bibliografię szwedzką (Svensk bok förteckning). Bibliografia ta ukazuje się etapami: wpierv wykazy miesięczne (tylko alfabetyczne według autorów), potem kwartalne, półroczne i roczne. Miesięczne wykazy ukazują się systematycznie i docierają szybko do różnych bibliotek, instytucji oraz osób prywatnych. Wydawcy, wiedząc o tym nadsyłają dobrowolnie oraz szybko okazowe egzemplarze swoich nakładów do instytutu w celu ich szybkiego umieszczenia w wykazach bibliograficznych. W rezultacie tzw. „wolny egzemplarz” dociera do instytutu bibliograficznego o wiele szybciej, aniżeli obowiązkowy do biblioteki królewskiej oraz innych bibliotek objętych prawem o egzemplarzu obowiązkowym. W instytucie bibliograficznym wszystkie wpływy są opracowane dla potrzeb bibliografii szwedzkiej. Po wykonaniu tych czynności, wszystkie książki z tzw. egzemplarza obowiązkowego są przekazywane do działu katalogowania druków szwedzkich, który opracowuje je dla potrzeb biblioteki królewskiej. Komórka ta zajmuje się równocześnie katalogowaniem centralnym. W takiej sytuacji poszczególne biblioteki (uniwersyteckie: w Uppsali, Lundzie, Göteborgu oraz naukowa w Umeå) otrzymują po 6 – 10 kart katalogowych dla każdego nowego wydawnictwa szwedzkiego o wiele wcześniej, aniżeli docierają tam egzemplarze obowiązkowe¹¹.

Od 1958 r. w wyżej wymienionych czterech bibliotekach zostało zaprowadzone centralne katalogowanie dla druków szwedzkich¹². Jak wykazało doświadczenie, poszczególne biblioteki włączają do swych katalogów przeciętnie 80 – 90% kart katalogowych nadesłanych im z biblioteki królewskiej.

Biblioteki naukowe w Szwecji współpracują z bibliotekami publicznymi w zakresie udostępniania zbiorów. Podstawą do tego współdziałania jest dobre rozpoznanie zbiorów w całej sieci bibliotek szwedzkich. Znajduje to wyraz w wydawanym przez instytut bibliograficzny „Katalogu akcesyjnym nabytków zagranicznych”. Ukazuje się on już od 1886 r. Wszystkie biblioteki naukowe wysyłają dobrowolnie i bezpłatnie do pracowni tego katalogu systematycznie karty katalogowe, z pełnymi opisami wszystkich swoich nabytków zagranicznych. Nie ulega wątpliwości, że wykazy takie posiadają kapitalne znaczenie. Od 1956 r. katalog ten zawiera alfabetyczne tylko zestawienia według autorów. Obok każdej zamieszczonej tam pozycji znajduje się symbol biblioteki, w której można znaleźć dany egzemplarz (np. Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie L.). Omawiane tutaj wykazy wpływów zagranicznych do bibliotek szwedzkich stanowią bardzo ważny element w informacji bibliograficznej oraz w wypożyczaniu międzybibliotecznym na terenie Szwecji¹³.

Poza wymienionym katalogiem prawie wszystkie biblioteki naukowe oraz większe publiczne wydają drukowane lub powielane wykazy swoich nabytków, które są również dostarczane każdej bibliotece i są tam łatwo dostępne¹⁴.

Wiele bibliotek w Szwecji wydało drukowane katalogi ważniejszych swoich zbiorów specjalnych, takich jak: inkunabuły, stare druki, rękopisy, zbiory kartograficzne czy muzyczne. Nadto można się spotkać również z takimi bibliotekami, które posiadają drukowane wykazy księgozbiorów¹⁵.

Na omówione wyżej metody bibliotek szwedzkich można patrzeć w różny sposób. Przede wszystkim można sformułować generalny zarzut, że wiele podejmowanych tam słusznych inicjatyw dałoby o wiele większy efekt w skali krajowej, gdyby je scentralizowano. W każdym razie jednak wykazy nabytków wszystkich bibliotek, drukowane katalogi zbiorów specjalnych, wzbogacają warsztat informacji bibliograficznej, międzybibliotecznej. Nadto poszczególne biblioteki mogą śledzić specjalizację oraz kierunki gromadzenia zbiorów w innych placówkach. Służba biblioteczna posiada na ogół dobre rozeznanie tematycznego rozmieszczenia księgozbiorów w sieci bibliotek szwedzkich i na tej podstawie może udzielać informacji czytelnikom, a także w razie potrzeb sprowadzić dzieła z innych bibliotek w krótkim czasie bez stosowania nadmiernej ilości tzw. rewersów okrężnych.

W wyniku takich form informacji o wpływach bieżących biblioteki różnego typu współpracują ze sobą w zakresie udostępniania swych zbiorów. Np. w r. 1956/57 biblioteka uniwersytecka w Lundzie wysyłała do innych placówek w Szwecji 10.901 książek, 134 rękopisów i 400 mikrofilmów¹⁶. Biblioteka królewska w Sztokholmie udostępniała w ramach wypożyczania międzybibliotecznego w 1957/58 r. 5.526 książek oraz 190 rękopisów¹⁷. Biblioteka uniwersytecka w Uppsali wypożyczyła w roku akademickim 1957/58 innym bibliotekom szwedzkim 10.523 vol. książek¹⁸.

W związku z wypożyczaniem międzybibliotecznym toczy się obecnie w Szwecji dyskusja. Wysuwa się tam np. zagadnienie stworzenia paru centralnych wypożyczalni międzybibliotecznych (dla bibliotek publicznych). Centrale te specjalizowałyby się w gromadzeniu i udostępnianiu zbiorów np.: literatura szwedzka, zagraniczna literatura piękna, literatura popularnonaukowa, zagraniczne piśmiennictwo naukowe. Biblioteki takie stałyby się centralami wypożyczania międzybibliotecznego literatury z powyższych dziedzin dla sieci bibliotek publicznych na terenie całej Szwecji. Sugeruje się np., że takimi centralami mogłyby się stać biblioteki miejskie w: Malmö, Gävsegorgu, Sztokholmie i Umeå.

Drugim problemem, który zajmuje ważne miejsce w dyskusjach jest dążenie do ustabilizowania profilów księgozbiorów poszczególnych bibliotek. Idzie o wyznaczenie poszczególnym bibliotekom pewnych działów i zobowiązania ich do komple-

towania możliwie pełnego wyboru publikacji z tych dziedzin z uwzględnieniem tradycji danej placówki. Np. Biblioteka uniwersytecka w Uppsali specjalizowała by się w kompletowaniu druków dotyczących religioznawstwa, biblioteka centralna w Kalmarze w historii sztuki itp.¹⁹.

D. PLANY KOORDYNACJI MIĘDZYBIBLIOTECZNEJ POMIĘDZY PAŃSTWAMI SKANDYNAWSKIMI

Problem współpracy bibliotek na szczeblu międzynarodowym zaistniał w miarę wymiany doświadczeń, przeprowadzania dyskusji nad wieloma fachowymi kwestiami oraz zacieśnienia współpracy w zakresie udostępniania dzieł. Przedmiot współpracy bibliotek we wszechstronnym ujęciu posiada już dość bogatą literaturę²⁰.

Jednym z obecnie dyskutowanych problemów koordynacji międzybibliotecznej w skali między państwowej jest sprawa gromadzenia zbiorów. Problematyka ta, jako zjawisko bardziej ogólne, wystąpiła w XX wieku, a szczególnie na przestrzeni ostatnich 30 lat.

Podstawowym punktem wyjściowym do podejmowania w tej dziedzinie odpowiednich kroków była troska bibliotek współpracujących ze sobą o zgromadzenie całej produkcji wydawniczej w sposób planowy. Koordynacja w zakresie gromadzenia zbiorów przechodziła pewne etapy. Wpierw starano się to czynić w ramach, pewnych ośrodków, potem krajów, a obecnie usiłuje się objąć akcją współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów większe zespoły państw.

W USA wprowadzono system (Farmington plan) koordynowania w zakresie gromadzenia zbiorów w 1943 r.; główną przyczyną była świadomość, że biblioteki działając pojedynczo, bezplanowo, nie są w stanie zgromadzić piśmiennictwa, które coraz bardziej „zalewa świat”. Aby uniknąć dublowania i zapewnić napływ jak największej ilości literatury, opracowano plan, który jest realizowany. Dzięki temu istnieje względna pewność, że w kraju, w poszczególnych specjalizujących się bibliotekach, można znaleźć do danego zagadnienia duży wybór literatury światowej. Dyrektor generalny Unesco (United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation), na sympozjum poświęconym bibliotekom narodowym, które się odbyło we wrześniu 1958 r. w Wiedniu, wskazywał na nieodzowność koordynacji międzynarodowej w zakresie gromadzenia księgozbiorów²¹.

Inicjatywę w sprawie zawarcia umowy pomiędzy bibliotekami państw skandynawskich, wysunęła Skandynawska Federacja Międzybiblioteczna (Nordisk Viten-skaplige Bibliotekarforbund), pod nazwą „Planu Skandynawskiego” („Scandia plan”).

Mówiąc o współpracy bibliotek szwedzkich, nie można oczywiście nie wspomnieć o zarysowujących się tam planach koordynacji międzybibliotecznej w zakresie gromadzenia zbiorów, obejmujących wszystkie państwa skandynawskie. Problem ten znajduje się obecnie w stadium dyskusji teoretycznej, przy czym idea, ta posiada zwolenników i jak każda nowa inicjatywa – oponentów. Konkretnie sugestie odnośnie tej kwestii zostały sformułowane latem 1956 r. na konferencji przedstawicieli bibliotek krajów skandynawskich w Abo. Najogólniejsze zadania w zakresie wytyczenia ogólnych kierunków zbiorów w bibliotekach krajów skandynawskich, sprecyzował w swoim referacie dyrektor biblioteki uniwersyteckiej, Tonnes Kleberg. Temu ważnemu problemowi sporo miejsca poświęcił w swoim referacie dyrektor biblioteki technicznej w Kopenhadze, Vibeke Annundsen. W wyniku też, zawartych w obu referatach oraz dyskusji, została wtenczas wyłoniona specjalna komisja, która miała przygotować bardziej szczegółowe wnioski.

Plan współpracy międzybibliotecznej państw skandynawskich obejmowałby biblioteki narodowe oraz uniwersyteckie, główne biblioteki techniczne oraz rolnicze. Podstawowym założeniem wszelkich poczynań w tym względzie jest przyjęcie stanowiska, że wszystkie biblioteki, objęte planem współpracy, będą kontynuowały swoją politykę gromadzenia zbiorów w dotychczas obranych kierunkach, zgodnie z zadaniami, jakie muszą one wypełniać w normalnym trybie swego działania. Np. biblioteka uniwersytecka w Göteborgu będzie nadal posiadała charakter uniwersalny, jeśli chodzi o treść jej zbiorów, w ramach natomiast koordynacji międzybibliotecznej w skali państw skandynawskich jej specjalnością ma być prasoznawstwo.

Wprowadzenie pól gromadzenia zbiorów w bibliotekach państw skandynawskich obejmowałoby tylko druki zwarte i czasopisma zagraniczne, nie dotyczyłoby wydawnictw państw, wchodzących w skład komisji.

Komisja, wyłoniona na konferencji w Abo w 1956 r., na przestrzeni ostatnich lat zbierała się trzykrotnie: w listopadzie 1957 r. w Kopenhadze, w marcu 1958 r. w Sztokholmie, w maju 1959 r. w Oslo. Obecnie prace są prowadzone w trzech podkomisjach: humanistycznej, technicznej oraz nauk rolniczych. Najdalej zaawansowane są prace podkomisji nauk humanistycznych. W obecnym stadium do współpracy zamierza się wciągnąć biblioteki narodowe i uniwersyteckie, z tym, że główny nacisk kładzie się na gromadzenie zagranicznych czasopism. Pewne dyscypliny miałyby być reprezentowane we wszystkich formach wydawniczych. Dotyczyłoby to: 1. historii misji oraz filologii fryzyskiej (gromadziłaby to biblioteka w Arhus) 2. teologii, judaiców oraz chinezyjczyków (Kopenhaga), 3. slawistyki i ugrofinaistyki (Helsinki), 4. nauk pomocniczych historii oraz historii Australii (Sztokholm) 5. prehistorii (Göteborg), 6. teologii systematycznej (Lund), 7. arabskiej i armenistyki (Uppsala), 8. papirusologii i celtykologii (Oslo).

Komisje nauk technicznych oraz rolniczych odbywały również zebrania, na których podejmowano pewne próby dokonania rozdziału pól gromadzenia zbiorów z tych dyscyplin. Komitet nauk technicznych odbył posiedzenie w marcu 1958 r. w Sztokholmie. Wysłunięto tam koncepcje objęcia specjalizacją międzypaństwową czasopism technicznych oraz sprawozdań akademii i towarzystw naukowych. Biblioteki w wypadku podjęcia takiej koordynacji winny ściśle z sobą współpracować i udzielać sobie wszechstronnej informacji bibliograficznej oraz współdziałać w procesie gromadzenia zbiorów z określonej dziedziny w danej bibliotece.

Podkomisja dla nauk rolniczych odbyła swe posiedzenia dwukrotnie we wrześniu oraz w sierpniu 1958 r. w Vollebeck. Przyjęto tam zasadę, zbliżoną do innych podkomisji, a mianowicie, że podstawowym problemem jest gromadzenie zagranicznych periodyków z różnych szczegółowych dyscyplin naukowych.

Jak z powyższego wynika omówione bardzo ogólnikowo koncepcje są śmiałe i budzące wciąż wiele dyskusji i w związku z tym należy nadal oczekiwać wymiany zdań na ten temat wśród bibliotekarzy krajów skandynawskich. Jak wiadomo ustalenie zakresu pól gromadzenia zbiorów w skali międzypaństwowej nie jest bynajmniej łatwym problemem.

W rachubę wchodzi tutaj kwestia informacji międzybibliotecznej o bieżących wptywach oraz udostępniania tych zbiorów, które z określonej dziedziny naukowej będą gromadzone w jednej z bibliotek skandynawskich. W związku z powyższymi zastrzeżeniami sugeruje się koncepcje wydawania drukowanego katalogu akcesyjnego nabytków zagranicznych we wszystkich bibliotekach naukowych krajów skandynawskich, objętych planem współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów. Katalog ten byłby oparty na wzorze szwedzkiego „Katalogu akcesyjnego nabytków zagranicznych”, wydawanego przez szwedzki instytut bibliograficzny. Drugi środek zaradczy polegałby na zastosowaniu zbiorów rezerwowych w drugiej bibliotece. Dotyczyłoby to jednak szczególnie ważnych dyscyplin naukowych, które wzbudzają największe zainteresowania naukowe. Wreszcie proponuje się zastosowanie na szerszą skalę mikrofilmów, które zastąpiłyby pierwodruki. Mikrofilmy mogłyby być kompletowane w innych bibliotekach.

Pochodzenie i tematyka czasopism	Dania		Szwecja				Norwegia		Finlandia
	K	A	S	U	L	G	O	B	H
Filologia									
celtycka				V			V		
chińska	X					V			
koreańska				X					
mandżurska	X								
mongolska	X								
słowiańska									X
tybetańska	X			V			X		
turecka				X					
węgierska				X					
Historia literatury									
Goethe			X				X		
Sara. Johnson							X		
Lucretius									
Dante						X			
Petrarka						X			
Historia prasy							X		
Muzyka									
Historia muzyki				V					
Beethoven							X		
Archeologia									
Afryka				X					
Ameryka Półn.				X					
Egiptologia				X					
Asyriologia				X					
Słowiańszczyzna									X
Historia									
Afryka				X					
Australia			X						
Irlandia				V			X		
Grenlandia	X								
Grecja				X					

Pochodzenie i tematyka czasopism	Dania		Szwecja				Norwegia		Finlandia
	K	A	S	U	L	G	O	B	H
H i s t o r i a									
Indie				X					
Islandia	X								
Włochy				X					
Ameryka Półn.				X					
Hebrydy							X		
ZSRR									X
Węgry									X
G e o g r a f i a									
Arktyka							X		
Antarktyda							X		
Hebrydy							X		
Irlandia				V			X		
Afryka				X					

Sugestie co do rozmieszczenia w Skandynawii piśmiennictwa technicznego idą w następującym kierunku: Dania – piśmiennictwo hinduskie, Finlandia – radzieckie, węgierskie i jugosłowiańskie; Norwegia – hiszpańskie i portugalskie; Szwecja – irlandzkie, czeskosłowackie, polskie, japońskie, brazylijskie, rumuńskie, bułgarskie i greckie²³.

Zadaniem niniejszego artykułu było zwięźle omówienie planów dotyczących współpracy bibliotek państw skandynawskich w zakresie gromadzenia zbiorów. Problematyka ta jest obecnie w tych krajach szeroko dyskutowana i być może pewne ustalenia zostaną w niedalekiej przyszłości wprowadzone w życie. Jeśli jednak bibliotekarze tych krajów mogli podjąć odpowiednie kroki w celu skoordynowania polityki gromadzenia w skali międzypaństwowej, nastąpiło to w wyniku osiągnięć poszczególnych krajów.

Problematyka współpracy bibliotek z zakresie poszczególnych ośrodków naukowych, w granicach krajów, a nawet jak to zauważono w Skandynawii, jest w dzisiejszej dobie niezmiernie aktualnym zagadnieniem nurtującym świat biblioteczarski.

PRZYPISY

¹ G. D. R u s s e l: Interlibrary cooperation in Wisconsin. *Wisc. Lib. Bull* nr 54 r. 1958 s. 405 - 410.

² Accessionskatalogen (Katalog nabytków zagranicznych). Wydaje Instytut Bibliograficzny w Sztokholmie. Wychodzi od 1886 r. Do 1955 r. stosowano układ systematyczny, a od 1956 r. wprowadzono układ alfabetyczny, co napotyka na różne sprzeciwy wśród bibliotekarzy i pracowników naukowych.

³ Svensk biblioteksmatrikel. Uppsala 1956, s. 94.

⁴ Svensk biblioteksmatrikel, op. cit. s. 94, także U. Willers: *Biblioteksvesendet i Stockholm* W: *Bibliotek i Stockholm. Guide*, utarb. inom Kungl. Bibliotekst. Stockholm 1953, oraz U. Willers: *Stocholmebibliotekens samarbetsamnd. Fran departement och namnder* nr 12 r. 1950 s. 247 i n., również informacje ustne uzyskane od dr L. Tynnela, urzędującego Sekretarza Komisji Międzybibliotecznej.

⁵ P. H e n g r e n: *Generalpoststyrelsen bibliotek och des nya katalog*. Stockholm 1933.

⁶ T. B y s t r o m: *Riksdagsbibliotek 1851 - 1951*. *Nordisk tidskrift for - bok och biblioteksvasen* nr. 2 1952 s. 49 i n.

⁷ A. H o l m b e r g: *Karolinska institutets bibliotek i nya lokaler*; *Nordisk tidskrift for bok - och biblioteksvasen*, nr 36 r. 1949 s. 143 i n.

⁸ W. S j ö l i n: *Die Bibl. des schwed. Konsumgenossenschaftsverbandes*; *Zeitschrift fur des gesamte Genossenschaftswesen* nr 5 r. 1955.

⁹ N. M o l i n: *Humanistiska biblioteket vid Stockholms Hogskola*, *Nordisk tidskrift for bok - och biblioteksvasen* nr 3 r. 1954 s. 53 i n.

¹⁰ *Bibliotek i Stockholm. Guide*, op. cit.

¹¹ Wszystkie materiały do problemu centralnego katalogowania udostępnił mi dzięki uprzejmości dr L. Tynnela w Bibliotece Królewskiej. Ponadto por. rozprawy: L. T y n n e l: *Kungl. Bibliotekets nya kataloglegler*. *Biblioteksbladet* nr 1 r. 1959 s. 6 - 9, także L. G r o n b e r g: *Arbetsstudier och nya arbetsrutiner vid Uppsala Universitetsbibliotek. Nagra reflexioner kring en organisundersokning*; *Biblioteksbladet* nr 3 r. 1959 s. 1 169 i n., oraz S. L i n q u i s t: *Accessionskatalogen i ny gestalt*. *Biblioteksbladet* nr 9 r. 1958 s. 662 - 667.

¹² K. G i e r o v: *Sverige, w: Nordisk Handbok i biblioteks kunskap, Del II*. Kobenhavn 1951 s. 227.

¹³ R. E r i k s o n: *Den svenska accessionskatalogen*. *Nordisk tidskrift for bok - och biblioteksvasen* R: 1931 s. 130.

¹⁴ Dla przykładu wymienię: *Utländska nyförvary till större svenska folkbibliotek*. Zaczęto wydawać w 1949 r. obecnie wydaje Bibliotekstjänst w Lundzie. Roczne wykazy nabytków zagranicznych w ważniejszych bibliotekach publicznych. Układ rzeczowy z alfabetycznym aneksem imion własnych i miejscowości. Ponadto: *Förteckning över Chalmers tekniska hogskolas biblioteks nyförvarv ar 1950*. Göteborg 1951. C. Björholm; *Sankatalog över ryska tidskrifter och seriepublikationer inonn ren och tillampad naturvetenskap 1939 - 1954 i svenska bibliotek*. Stockholm 1955 s. 24; *Förteckning över Riksdagsbibliotekets nyförvarv ar 1954 - 1955*. Stockholm 1955. A. Dintler; *Juridiska tidskrifter i Uppsala*. *Katalog*. Uppsala 1952 s. 32. L. Frykholm; *Förteckning över löpande utländska seriepubli-*

kationer vid svenska bibliotek inom landbrukets, veterinär, medicinens, skogshushållningens, jaktens och fiskets amnesområden. Supplement. Uppsala 1951. Warto też wymienić: *Liste över löpande itländska tidskrifter och seriepublikationer inom teknik, arkitektur, farmaci, industriell, ekonomi och organisation samt matematik, fysik och kemi som finnas i svenska bibliotek, Stockholm 1953 - 1954.* (Wykaz taki ukazuje się obecnie systematycznie).

¹⁵ *Katalog över juridiska bibliotek i Stockholm.* Stockholm 1958 s. 995. Na uwagę pod tym względem zasługuje Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali, która posiada następujące ważniejsze drukowane katalogi: I. Collijn: *Katalog der Inkunabulen der Kgl. Universitetsbibliothek zu Uppsala.* Uppsala 1907. I. Sallander: *Katalog der Inkunabulen der Kgl. Universitets - Bibliothek zu Uppsala.* Uppsala 1953 H. Sallander: *Waleria - Bibliotheca.* Uppsala 1956. J. Trypucko: *Polonica Vetera Upsaliensa.* Uppsala 1958.

¹⁶ *Lunds Universitets Arsberättelse.* 1957 - 1958 s. 21.

¹⁷ *Riksbibliotekariens Ambetsberättelse 1957 - 1958.* Stockholm 1959 a. 100.

¹⁸ *Uppsala Universitetsbiblioteks årsberättelse för räkenskapsåret 1957/1958* s. 12 i n.

¹⁹ S. Petri: *Biblioteksarbete. Några reflexioner kring svenska samarbetsproblem på grundval av utvecklingen i England, Danmark och Sverige.* *Biblioteksbladet* nr 3 r. 1960. s. 184 - 194.

²⁰ Problem koordynacji międzybibliotecznej posiada już swoją historię. Już dawno bibliotekarze zdawali sobie sprawę z konieczności wprowadzenia współpracy poszczególnych bibliotek w dany ośrodku naukowo-kulturalnym, w granicach kraju, a nawet na szerszą skalę. Istnieje bowiem szereg istotnych zagadnień, związanych z funkcjonowaniem bibliotek, których koordynacja wpłynęłaby pozytywnie na działalność sieci bibliotecznej. Czytelnik znajdzie szereg cennych informacji w następujących pozycjach: I. Collijn: *Internationella strävanden inom biblioteksvärlden.* *Nordisk tidskrift för bok - och biblioteksväsen.* R. 15 1928 s. 145 - 165. A. Holmberg: *Nationellt och internationellt bibliografiskt samarbete.* Stockholm 1942 (Tekniska litteratursällskapet skriftserie. 12.). E. J. Carter: *Unesco's library and work: The library quarterly,* vol. 18 r. 1948 s. 235 - 244. M. C. Pottinger: *Unesco and libraries. Papers and summaries of discussions at the Eastbourne conference of the Library Association, 23-27 May 1949.* London 1949 s. 18 - 23. J. H. Pafford: *Library cooperation in Europe.* London 1935. S. E. Bring: *Uppsala Universitetsbiblioteks bytesförbindelser.* Uppsala universitetsbiblioteks tidskrift 1621 - 1921. Uppsala 1921 s. 425 - 460. S. E. Bring: *The international exchange relations of the University library of Uppsala, Sweden, and their organisation.* *Nordisk tidskrift för bok - och biblioteksväsen.* R. 16 1929 s. 130 - 143. T. Kleberg: *Göteborgs stadsbiblioteks internationella bytesförbindelser.* Göteborgs stadsbibliotek 1891 - 1941. Göteborg 1941 s. 35 - 48. E. Sundström: *Loans of books and manuscripts between libraries of Sweden and foreign countries.* Uppsala 1932. S. P. L. Filon, *International library loans. The Library association record* vol. 52 r. 1950 s. 76 - 81. M. Godot: *Le prêt international des livres et manuscrits.* Berne 1937.

²¹ Cyt. za L. Herald: *The Scandia Plan, A plan for co-operative acquisition of materials.* *Unesco Bulletin for Libraries* vol. XIV nr 4 r. 1960: s. 136: „I was interested to read in one symposium working papers about the studies on the cooperative acquisition of materials being made in the Scandinavian countries Everybody knows that the world is

snowed under by an ever-growing avalanche of publications, and (. . .) Libraries (. . .) can't buy everything. That's why a few of us launched the so-called „Farmingto plan” in USA some fifteen years ago. It therefore seems reasonable to consider extending the idea of co-operative acquisition of extra – European publications to groups of countries, as the Scandinavians are doing, or even perhaps in time to all of Europe”.

²² **Objaśnienie skrótów:** B. – Biblioteka Uniwersytecka w Bergen, G. – Biblioteka Uniwersytecka w Göteborgu, H. – Biblioteka Uniwersytecka w Helsinkach, K. – Biblioteka Królewska w Kopenhadze, L. – Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie, O. – Biblioteka Uniwersytecka w Oslo, S. – Biblioteka Królewska w Sztokholmie, U. – Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali, A. – Biblioteka w Aarhus, X. – główna specjalizacja, V. – księgozbiór rezerwowo. Tabela w: Nordisk tidsskrift for bok – och biblioteksväsen nr 1 r. 1960 s. 42-43.

²³ H. F l ö g s t a d; Innkjøps – og byttemessig samarbeid på nordisk grunn: Nordisk tidsskrift for bok och biblioteksväsen nr 3 r. 1958 s. 124.